

Швед Вікторія Сергіївна
студентка гр. ФФАМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., доцент Маршалок Т. Я.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Соціально-економічний розвиток країни є основним індикатором, який визначає її важливість та конкурентність серед інших держав. Власне, тому чим вищі і кращі є соціально-економічні стандарти, тим привабливішою є держава. Проте, в нас час є досить багато ризиків різного характеру, які здатні спричинити зниження позитивних економічних показників в країні. Важливе місце в економічній політиці у сучасних умовах відводиться фінансовій політиці, оскільки вона має дієві інструменти і виконує важливі для держави і населення функції. Питання про роль фінансової політики як інструменту економічного зростання є особливо актуальним сьогодні, коли виникла реальна потреба пошуку джерел виходу з кризи, боротьби з інфляцією, забезпечення належного життєвого рівня населення та стимулювання розвитку національного виробництва, оскільки всього цього можна досягнути у випадку її ефективного застосування.

Досягнення економічної рівноваги, забезпечення економічного розвитку та подолання економічних криз через призму фінансової політики є досить важливим питанням, яке досить прискіпливо дискутується в науковому просторі. Різні аспекти забезпечення сталого розвитку розглядають як зарубіжні, так і українські науковці. Так, використання окремих інструментів, елементів та механізмів державних фінансів у досягненні цілей економічного розвитку досліджено у працях Ж. Аткинсона [1], В. Андрущенко [2], Т. Маршалка [8], В. Козюка [4], А. Крисоватого [6], О. Тулай [10], Е. Лібанової [7] та ін. Водночас питання, які стосуються застосування інструментів фінансового регулювання в Україні, потребують подальших досліджень.

Фінансова (бюджетно-податкова) політика – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому [5]. За своєю суттю ця політика передбачає використання фінансових інструментів (податкового регулювання, видаткового та трансфертного регулювання, боргових інструментів) з метою вирішення конкретних стратегічних і тактичних завдань. Як правило, такі завдання фінансової політики пов'язані з соціально-економічним розвитком країни. Тобто кінцевою ціллю фінансової політики має бути покращення якості життя населення країни, а не зростання обсягів виробництва чи покращення стану платіжного і торгового балансу. Але науково-технічний прогрес та прагнення до соціально-економічного росту створили дисбаланси в соціально-економічному розвитку різних країн. Однією із складових фінансової політики держави є податкова політика.

Водночас податкова політика – це сукупність заходів держави в сфері побудови податкової системи та мобілізації податків до бюджету. А до основних завдань податкової політики належить забезпечення фінансовими ресурсами потреб держави для виконання покладених на неї функцій, а також сприяння становленню умов для активізації економічного зростання та підвищення суспільного добробуту.

Основні засади фінансових відносин між державою та юридичними й фізичними особами країни закладаються під час формування податкового механізму та проявляються у процесі проведення податкової політики держави. За роки незалежності України механізми регулювання податкових відносин часто змінювались, оскільки інституційна діяльність в цьому напрямі є досить активною. Про це свідчать не тільки численні зміни та доповнення до основних законодавчих актів з оподаткування, але й зміна методологічних підходів до вирішення питань сплати податків. Однак такі зміни лише торкалися внутрішніх механізмів сплати того чи іншого податку. Ці законодавчі ініціативи не були спрямовані на створення ефективного загального державного механізму регулювання.

Податки виступають найбільш універсальним та дієвим фінансовим інструментом. Це пояснюється тим, що на відміну від решти інструментів вони носять практично всеосяжний характер – зачіпають майже усіх юридичних осіб та практично все дієздатне населення. Податки встановлюють рівень державної централізації ВВП, який на даний час коливається в різних країнах в межах 30-50%, та пропорції розподілу й перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб. В сучасних умовах податки виступають основним методом формування доходів держави. Так, їх питома вага в доходах бюджету сягає 90-95% [9].

Не менш важливим є регулюючий аспект використання податків державою. Встановлюючи форми й рівень оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб, держава формує певну систему економічних інтересів у суспільстві. За їх допомогою можна стимулювати одних суб'єктів (чи певні сфери діяльності) й стримувати інших. Вони визначають рівень чистих доходів підприємств та громадян і, відповідно, рівень споживання. Таким чином, за допомогою даного інструменту держава може надійно і цілеспрямовано впливати на вирішення перш за все основної проблеми регулювання суспільного виробництва – встановлення рівноваги між сукупним попитом і пропозицією.

Водночас, використання податків як інструментів фіскальної політики має суттєві обмеження. Оскільки вони є вкрай важливими елементами розподільних відносин у суспільстві, то встановлюються виключно на законодавчій основі. Це обумовлює складності у їх використанні для вирішення нагальних поточних проблем. Відповідно, податки є переважно інструментами реалізації стратегічних, а не тактичних завдань.

Недоліки наявної системи оподаткування негативно впливають на діяльність підприємств. Таке середовище посилює слабкі сторони підприємств, а існування несприятливих умов, які викликані дією факторів системи

оподаткування, часто є однією з головних причин фінансових криз та банкрутства підприємств, що не сприяє проведенню ефективних соціальних трансформацій у суспільстві. На сучасному етапі розвитку наявна система оподаткування є стримуючим фактором розвитку економіки країни. Тому необхідність вдосконалення податкових взаємовідносин ні в кого не викликає сумніву. Водночас дискусійними є напрями та методи їх проведення.

Саме задля цього розроблялась податкова політика та її принципи, прийнято багато заходів у частині модернізації Державної податкової служби для перетворення її в орган демократичного державного управління. Однією з умов податкової реформи вважалося узгодження діяльності податкової служби з Податковим кодексом та вимогами Європейського Союзу.

Однією з найгостріших проблем фіскальної політики є фінансове наповнення бюджету та оптимізація витрат, особливо в період економічної кризи. Вдосконалення фіскальної політики повинно підвищити конкурентоспроможність економіки України, активізувати інноваційно-інвестиційну складову розвитку, позитивно вплинути на структурні процеси у реальному секторі економіки, чим забезпечити динамічне економічне зростання із підвищенням рівня та якості життя населення.

За формою впливу фіскальне регулювання належить до непрямих методів державного регулювання, що базуються не на прямому примушенні суб'єктів господарювання, а на використанні їхніх економічних інтересів. Використовуючи інструменти фіскальної політики, держава створює умови, за яких економічним суб'єктам вигідно враховувати інтереси держави в процесі своєї діяльності і не вигідна опортуністична поведінка. Фіскальне регулювання не має самостійності відносно макроекономічної політики, тому будь-яку зміну в політиці супроводжує адекватна реакція фіскального регулювання.

Термін «регулювання» у широкому розумінні означає упорядковувати, вносити порядок, систему в якусь діяльність та встановлювати правильну взаємодію відповідних частин механізму. Державне регулювання розглядають як вплив держави на умови здійснення та інтенсивність господарських процесів. Головним завданням регулювання економічної системи є підтримання макроекономічної рівноваги у суспільстві [3].

Виходячи з особливостей фінансового потоку як об'єкта фіскального регулювання, фіскальне регулювання фінансових потоків визначимо як сукупність інструментів і важелів, за допомогою яких держава створює умови для мобілізації необхідного обсягу фінансових ресурсів та їх ефективного використання з метою забезпечення сталого економічного зростання.

Європейська модель розвитку ринку характеризується більшими гарантіями з боку держави, що супроводжується і вищим рівнем оподаткування. Найвищий рівень централізації ВВП характерний для Скандинавських країн, які відзначаються і найбільшим обсягом державного сектору та найвищими соціальними гарантіями [11].

Вибір вектора фіскального регулювання, застосування його інструментів визначається особливостями інституціонального середовища, а також

фіскальних традицій, які склалися не одне десятиліття. Реалізація механізму фіскального регулювання передбачає використання двох основних груп важелів – бюджетних та податкових, дія яких реалізується через застосування відповідних інструментів. Будучи одними з найдієвіших, податкові інструменти є одними з найнебезпечніших через специфіку коротко- та довготермінових наслідків їх впливу на економіку. Фіскальне регулювання фінансових потоків має бути адекватним не тільки інтересам окремих економічних агентів, але і держави загалом, відповідати пріоритетним інтересам державної економічної та соціальної політики.

Таким чином, в Україні для переходу до стимулюючої бюджетної політики потрібно вирішити два, на перший погляд, взаємовиключні завдання – збільшення бюджетних доходів і зниження податкового навантаження до рівня, що сприяє зростанню виробництва. Це свідчить про складність використання фіскальної політики як регулятора економіки. Використання недопрацьованої фіскальної політики або чітка орієнтація на зарубіжний досвід може призвести до негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Atkinson G., Dietz S. Handbook of Sustainable Development, Edward Elgar Publishing. 2007. URL: <http://www.communita.com.br/assets/handbookofsustainabledevelopment.pdf>.
2. Андрущенко В. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменярь, 2000. 303 с.
3. Гребельник О. Основи митної справи: навч. посібн. К.: Центр навч. літ-ри, 2003. 600 с.
4. Козюк В., Шиманська О., Восьний К. Тенденції екологічного оподаткування в Європі. *Світ фінансів*. 2019. № 4. С. 8-22.
5. Копич Р. Еволюція фіскальної політики у трансформаційних економіках. *Журнал європейської економіки*. 2004. Т. 3. № 4. С. 452-472.
6. Крисоватий А., Кошук Т. Інституційне середовище фіскального регулювання соціально-економічних процесів. *Фінанси України*. 2011. № 9. С. 18-32.
7. Лібанова Е. Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення: кол. моногр. / за ред. Е. Лібанової. НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Київ, 2019. 270 с.
8. Маршалок Т. Фіскальні імперативи економічної рівноваги: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 382 с.
9. Податкові системи зарубіжних країн: монографія / Сідоров В. та ін.; за ред. проф. В. Сідорова. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 260 с.
10. Тулай О., Гумовська І. Сталий людський розвиток: генезис та сучасне бачення в контексті фінансової науки. *Журнал європейської економіки*. 2015. Т. 14. № 2. С. 149-165.

11. Юрій С., Крисоватий А., Кошук Т. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ, 2010. 292 с.